

Лебедева С.Ю.

Формування психологічного іміджу фахівців снайперських груп спецпідрозділів МВС України

Дані численних опитувань засвідчують, що авторитет міліції та органів внутрішніх справ в цілому в суспільстві сьогодні не дуже високий. На жаль, населення слабо уявляє собі роботу окремих служб в системі МВС. А це щоденна важка, часом небезпечна праця тисяч професіоналів своєї справи, які щоденно стоять на передньому краї боротьби зі злочинністю. Їх професійна діяльність в умовах, пов'язаних із постійним ризиком для життя та здоров'я, характеризується постійним напруженням фізичних і розумових сил і належить до розряду екстремальних.

Мало хто знає, що у структурі спецпідрозділів міліції швидкого реагування "Беркут" та "Сокіл" працюють фахівці найвищого гатунку, зокрема снайпери. Сьогодні снайпери-професіонали перебувають на службі у військових і поліцейських структурах практично усіх країн світу. Але в цих жорстко організованих структурах, де найважливіше – дисципліна і статuti, вони фактично залишаються психологічно ізольованими від більшості товаришів по службі. Тобто снайпера можна назвати ізольованим двічі: по-перше, від суспільства в цілому (за специфікою служби); по-друге, всередині тієї професійної структури, де він живе та діє.

Наслідки недооцінки фахівців снайперських груп власних можливостей, недостатньої психологічної та спеціальної підготовки в історії міліції є надто вже негативними. Наприклад, під час проведення літніх Олімпійських ігор 1972 р. у Мюнхені (ФРН) терористи захопили дев'ять заручників – членів збірної команди Ізраїлю та стали вимагати літак для вильоту в одну із країн Близького Сходу. Німецька поліція заявила, що їх умови прийняті. Але в аеропорту злочинців із заручниками очікували снайпери. При проведенні силової спецоперації фахівці снайперських груп не змогли виконати завдання в силу своїх особистісних якостей. Наслідком цього стала загибель п'яти злочинців, одного поліцейського, усіх дев'яти заручників і поранення пілота гелікоптера та трьох працівників поліції. Цей хрестоматійний факт увійшов у підручники під назвою "мюнхенська м'ясорубка".

Другий інцидент стався в грудні 1988 року в колишньому СРСР. Сім'я Овечкіних – популярний музичний ансамбль – захопила пасажирський лайнер, який виконував рейс за маршрутом Іркутськ-Курган-Ленінград. Вони зажадали змінити курс і летіти до Лондона. Була досягнута "домовленість", згідно з якою літак проведе дозаправлення у Хельсінкі. Але за вимогою правоохоронних органів екіпаж посадив літак під Выборгом, де його вже очікувала група захоплення. Слабка морально-психологічна та професійна

підготовка фахівців снайперських груп і груп захоплення призвела до того, що під час штурму літака злочинці привели в дію вибуховий пристрій. У результаті загинуло 3 пасажирів, 5 членів сім'ї; п'ятеро пасажирів отримали поранення, а літак повністю згорів.

Один фахівець-снайпер, який пройшов Афганістан та Абхазію, так описав цей феномен: "Снайпер – украй самотня істота. Але це те життя, що підходить мені більше всього. Коли я повертаюся після виконання завдання, багато хто відсувається від мене, відходить убік, адже у снайпера немає друзів. Потрібна велика твердість духу, щоб одночасно жити ніби за рамками суспільства і боротися заради нього. Моему положенню у суспільстві й у професійній групі не можна позаздрити. Я той тип героя, що викликає суперечливі почуття. Мною захоплюються й у той же час мною нехтують; без мене не можуть обійтися, але і не прагнуть "запрошувати у гості". Під час виконання завдання я думаю насамперед про те, як його виконати. Але потім неминуче думаю про те, що "цілі", які вдалося "ліквідувати", ще недавно були живими людьми, і життя їх обірвали саме мої постріли..."

При формуванні снайперських груп слід перш за все акцентувати увагу на таких якостях, як спокійність і врівноваженість, наявність розвиненого інтелекту, певні уроджені здібності, навички у маскуванні. Крім того кандидат повинен уміти вести спостереження і записувати свої примітки. Професійний снайпер повинний мати насамперед ясну голову, щоб аналізувати все, що відбувається навколо. Йому потрібно вміти концентруватися на завданні і не піддаватися емоціям. Крім терпіння снайпер повинен також відрізнятися обачливістю та холоднокровністю. Йому необхідно вміти зосередитися насамперед на виконанні завдання, незважаючи на те, що відбувається навколо. Нарешті, снайпер повинен постійно піклуватися про те, щоб залишатися невидимим для злочинців. Це викликає величезну фізичну і психічну втому. Ось чому йому перш за все необхідно мати величезний резерв психічних і фізичних сил. А це у свою чергу вимагає спеціального підходу до проведення професійно-психологічного добору фахівців снайперських груп.

Вважаємо, що кандидат, який відбирається до снайперської групи, повинен мати такі якості:

1. *Влучність.* Снайпер повинен відмінно володіти зброєю. Наявність заручників і натовпу вимагає пострілу з точністю менше ніж одна кутова хвилина за відсутності часу на підготовку.

2. *Видатні розумові здібності.* Незважаючи на те, що особовий склад групи захоплення повинен бути відмінно підготовлений у веденні точного вогню, трапляються ситуації, коли доводиться стріляти рефлекторно, у

збудженому стані, щоб врятувати своє або чуже життя. Снайпер же повинен убивати спокійно і вибірково, уражаючи в разі потреби в ретельно обрані цілі. Під час тривалої операції снайпер може "познайомитися" зі злочинцем, спостерігаючи за його рухом, побутом тощо, потім або одержує "зелене світло", що засновано на даних про погрозу для життя заручників, або спостерігає за підготовкою вбивства заручника, після чого повинен стріляти.

3. *Терпіння.* Від снайпера може знадобитися необхідність перебувати на позиції протягом тривалого часу в умовах холодної погоди.

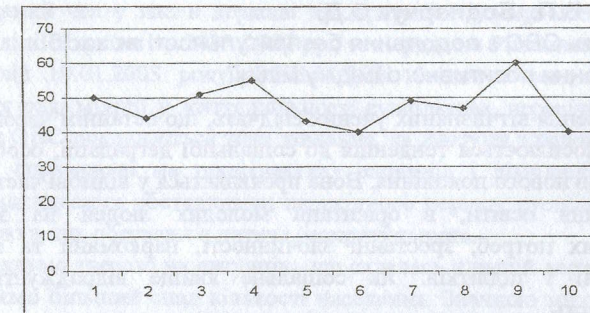
4. *Навички пересування.* Снайпер повинен бути досить досвідченим у прийомах потайливого пересування і маскуванню.

5. *Інтелект.* Снайпер повинен мати широкі пізнання в різних галузях, зокрема балістиці, настройці оптичних прицілів, у врахуванні кліматичних факторів тощо. Додатково він повинний бути дуже спостережливим, щоб збирати інформацію в районі проведення операції. Він повинен мати рішучість, впевненість у собі, здоровий розум і бути розважливим.

Вищезначені вимоги ґрунтуються на результатах дослідження, яке проводилось протягом 2003-2004 рр. на базі УМВС України в Харківській, Рівненській, Сумській областях та АРК. У дослідженні взяло участь 59 снайперів спецпідрозділів "Беркут" і "Сокіл", яких керівники характеризували як першокласних спеціалістів, які успішно діють у різних умовах. Дослідження здійснювалося за допомогою методики ММРІ.

Середньозважені профілі груп снайперів спецпідрозділів "Беркут" і "Сокіл" були розраховані нами на підставі середньоарифметичних значень кожної з 10 шкал опитувальника ММРІ, а також на аналогічних значеннях оцінних шкал L, F і K. У цілому дані розрахунки вказують на формування профілів середніх значень, значення шкал яких не виходять за рамки 30-60 Т-балів. Такий профіль найчастіше зустрічається в осіб, які співвідносяться з конкордантною нормою, тобто у особистостей гармонічних (див. мал. 1).

Слід зазначити неважну виразність у наднормативних значеннях оцінних шкал L, F, K. Профіль, приведений у нашій роботі, утворений оцінками шкалами в середньозважених результатах тесту, інтерпретується як задоволеність собою, а також прагнення при цьому уникнути зайвої відвертості при проходженні обстеження. Таким чином, дані результати стосовно групового профілю вказують на наявність позитивної мотивації до проходження обстеження та про достовірність його результатів.

Мал. 1. Усереднений профіль фахівця снайперської групи спецпідрозділів "СОКІЛ" та "БЕРКУТ"

Група обстежених має загальногруповий профіль 9, 4, 3, 1. При інтерпретації значень дотримувалася цілісний підхід, який дозволяв оцінювати загальну конфігурацію профілю в контексті співвідношення шкал вірогідності з висотою не тільки ведучих піків, але й контрастуючих знижень – як абсолютних, так і відносних. Таким чином, заслуговує на увагу інтерпретація результатів "зверху вниз", що виявила такі результати: ведуча шкала 9 утворює найбільш видатний пік профілю. У співвідношення з нею послідовно входять шкали 4, 1 і 3.

Позитивні фактори. Дана група характеризується як спільність людей відкритих, приємних, живих, енергійних. В їх діяльності присутня помірна активність. Енергійність може сприяти високій продуктивності, а оптимістична оцінка діяльності – перешкоджати емоційній дезорганізації при діяльності з непередбачуваним результатом. Характерна емоційність, образне мислення, енергійність, висока працездатність. Ці особи контактні, мають потребу в спілкуванні, легко підкоряються й ідентифікують себе з іншими особами, готові "служити ближньому".

Негативні фактори. Групі характерна відсутність суворого дотримання правил. Можливе порушення поведінки, асоціальність, зниження якої можливе з віком і під впливом специфічного середовища. Присутня схильність до іпохондричних реакцій при підвищеному настрої. Можливий прояв демонстративності при здійсненні соціальної поведінки. Дані особи егоцентричні і мають потребу в аудиторії.

У цілому дана група є базовою для формування узагальненої думки про особистісні якості фахівців снайперської групи спецпідрозділів.

Нам здається, що шлях до підвищення довіри населення до міліції полягає у тому, що люди знають: на стражі їх інтересів стоять професіонали "з великої літери", які ніколи не схилять у відповідальну мить і не залишаться байдужими до чужої біди.